

Ријеч Пиве

Плужине, година X, број 87/88,
децембар 2024 / јануар 2025. | Бесплатан примјерак

Одушевљени посјетиоци камна "Три кањона" на рафтингу
Фото: Баћика Благојевић

ТУРИСТИ ИЗ 79 ДРЖАВА У ПИВИ

Током 2024. године регистровано је 10.179. туриста који су остварили 16.940. ноћења на територији општине Плужине, долазећи са шест континената и из чак 79. различитих земаља свијета.

Када је ријеч о Европи, туристи су долазили из 44. од 50. европских држава, док ноћења нису регистрована само

из Андоре, Исланда, Лихтенштајна, Монака, Сан Марина и Ватикана. Европљани чине 88% свих гостију, од чега 24% долази из земаља бивше Југославије.

Треба истаћи да је сезона била знатно боља него што званична статистика говори, јер незванични подаци говоре да није пријављено око 60 процената гостију.

СПЕЦИЈАЛНИ ДОДАТАК- СВЕ НАШЕ СЕОБЕ

Голубовић: Рођен сам у Војводини, али је Пива мој завичај

странице 19 - 31

САДРЖАЈ

Величанствена
побједа на Јаворку

странице 17-18

Коњи без чобана

страница 14

Аутобус у пола шест	3
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ УСВОЈИЛА БУЏЕТ И НИЗ ПОДСТИЦАЈНИХ МЈЕРА ЗА 2025. ГОДИНУ	
У градску касу слиће се скоро десет милиона еура	4
Подршка Владе за изградњу спомен-комплекса Бају Пивљанину	5
Парох Цицмил опет запљивао	6
ХУМАНОСТ ПИВЉАНА НА ДЈЕЛУ	
За Миљана 8.755 еура	6
Светосавска академија	7
Имамо првог корисника Бизнис зоне коју ћемо и даље промовисати	8
ОПШТИНА ПОМАЖЕ СИРОМАШНИМ ЖИТЕЉИМА СЕЛА КОЈИ ИМАЈУ НЕУСЛОВНЕ КУЋЕ	
Кров над главом у самачком хотелу	10
ПРОЈЕКАТ "ТУРИЗАМ, АДРЕНАЛИН И РАФТИНГ АВАНТУРА"	
Подршка ЕУ развоју Фоче и Плужина	12
Туристичке мапе Плужина	13
БРИТАНСКИ МЕДИЈИ ОДУШЕВЉЕНИ НАШИМ ФУДБАЛСКИМ АСОМ	
Одличан на терену, хуман ван њега	15
ИЗ КЊИГЕ МАРКА ВУЛАЧИЋА „ЗНАМЕНИТИ ЦРНОГОРСКИ И ХЕРЦЕГОВАЧКИ ЈУНАЦИ“ (ПРОСВЕТА, 1953. ГОДИНЕ)	
Освета Баја Пивљанина и благослов Светог Василија	16
Дотакли смо дно, а огњишта наших предака вапе за нама	20
Бачко Добро Поље населило 508 домаћинстава из Шавничког среза	21
ДРАГАН ГОЛУБОВИЋ БАТ, ПОТОМАК ВОЈВОЂАНСКИХ КОЛОНИСТА КОЈИ СЕ ВРАТИО У ЦРНУ ГОРУ	
Пиву волим изнад свега	23
НАНИЗАНЕ НЕПРАВДЕ	
Плакали су и они који иду и они који остају	25
СТАНОВНИШТВО ПИВЕ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ ХХ ВИЈЕКА	
Процес распада породичних задруга био је бржи у Жупи него на Планини	28
ПОРАЖАВАЈУЋИ РЕЗУЛТАТИ ПОПИСА	
Демографски колапс на сјеверу Црне Горе	30

ИМПРЕСУМ

Министарство културе Црне горе у Евиденцији медија под редним бројем 778. од 7. 10. 2016. године уписало је штампани медиј „Ријеч Пиве“ чији је оснивач издавачко предузеће „Наша Пива“ д.о.о.

Главни и одговорни уредник Радмило Тадић, уредник фотографије Жељко Шапурић,
технички уредник Блажо Вељовић, Омбудсман Велиша Кадиф
Ул. Александра Дивајна бр.1, Подгорица
ж/р 535-16526-68 | ПИБ: 03109372

Власничка структура: „Наша Пива“ доо 100%; тираж 500. Уколико сматрате да су објавама у часопису Ријеч Пиве прекршени закони или Кодекс новинара примједбе можете упутити на е-mail адресу omb.rijecpive@gmail.com.

Аутобус у пола шест

Тарин аутобус, који је шездесетих година саобраћао на релацији Никшић – Плужине, и даље према Фочи, а који су возили Пивљани Богдан Шарац и Гојко Баланџић, био је једина веза Пивљана са осталим свијетом. А долазио је увијек у пола шест испред старе поште у Плужинама. Полазак је био увијек у 14:30 часова са старе аутобуске станице испред „Турист бироа“, у којем су радили Мишко и Кемо, а кондуктер био стари мајор Прелевић.

Гужве које су биле већином за ђачки распуст или за празнике проузроковали би увођење ванредних линија на овом атрактивном макадамском путу, чија је вожња трајала три сата. Прва станица Дукло, и пријем путника из Никшићких периферија, па затим Видрован и Јасеново поље, потом долазак на Липову равну, мјесто које је било најтеже очистити од снијега у зимском периоду. То је било испод куће Миховића, куће која је спасила многе пометнике у ђудљивом зимском периоду. Снијег је достигао до висине телефонских стубова, а једини који је успоставио телефонску линију био је Тодор Јокановић.

А онда пјесма: „О каква су равна Брезна...“ Па онда даље, преко Бајовог поља и Заборја, до Миљковачког осоја. Сјећам се како сам са Рајком Пејаковићем и његовим стојадном лежећи на хауби и држећи се за брисаче помогао да се извучемо из ледом и снијегом окованог пута. Након школе у Миљковцу сљедећа станица Рудинице, за мјештане Борковића, Дубљевића и Безуја. И обавезна пјесма: „Гледао сам са планина аутобус из Плужина“. Затим слиједи долазак у Сињац, гдје су излазили путници Пивске жупе: Смиријечно, Столац, Ковачи, Равно, Лисина и остале.

Нема путника, па и ријетких странаца у то вријеме, који нијесу били одушевљени вожњом кроз Кањон Пиве, пролазећи кроз чаробне луке

Пише: Павле Пајо ГЛОМАЗИЋ

и вирове живота: Луку Вуковића, Крстац, Талеж, Валовицу, станица на мосту код Луке Вуковића била је резервисана за планинштаке, а тада

није била ураћена Крушка, у ствари није је био планирао инжењер Ђоле Богдановић.

И онда долазак пред пошту у Старим Плужинама, био је то прави вашар, јер аутобус није само возио путнике, него дистрибуирао београдску штампу, па се сјећам како је стари учитељ Божић стално говорио: „Милоња, има ли Политика?“, а Даница Миланова Поповић: „Милоња, има ли лустроване?“, мислећи на Илустровану Политику.

Аутобус је долазио увијек у пола шест, а преко старог дрвеног моста одлазио даље у Кањон према Фочи, а ми смо одатле одлазили или у Сарајево или у Београд, играјући своје животне мале и велике игре, враћајући се увијек ријеци и мосту, када нијесу били потопљени. Тако дочекасмо и вријеме када аутобуса уопште нема или су готово празни...

Тарин аутобус шездесетих година

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ УСВОЈИЛА БУЏЕТ
И НИЗ ПОДСТИЦАЈНИХ МЈЕРА ЗА 2025. ГОДИНУ

У градску касу слиће се скоро десет милиона еура

Донијета је и одлука о додатку за дјецу која живе на територији општине Плујине. Циљ је унапређење квалитета живота породица, задовољење основних потреба дјеце, као и подршка родитељима и побољшање материјалног положаја породица

Одборници у Скупштини општине Плујине на сједници одржаној 26. децембра 2024. године донијели су одлуку о буџету за 2025. годину у износу од 9.822.000 еура. Укупни примици подијељени су на оперативни буџет од 5.322.000 еура и капитални буџет у износу од 4.500.000 еура.

На сједници су усвојене бројне подстицајне мјере, посебно намијењене младима. Између осталог, донијета је одлука о додатку за дјецу која живе на територији општине Плујине. Циљ је унапређење квалитета живота породица, задовољење основних

потреба дјеце, као и подршка родитељима и побољшање материјалног положаја породица.

Одборници су дали зелено свјетло за додјелу награда студентима који имају просјечну оцјену 9,50 и више. Једна од бројних подстицајних мјера за младе односи се на стипендије, гдје је досадашњи износ од 100 еура повећан на 200 еура. Ова одлука ступа на снагу од 1. јануара 2025. године.

Скупштина је такође усвојила измене и допуне Одлуке о порезу на непокретности. Донијета је и одлука о успостављању сарадње и братимљењу општине Плујине са

општинама Бечеј и Шамац. Ова сарадња ће се реализовати на основу принципа међусобног уважавања и обостраних интереса, у областима културе, спорта, образовања, туризма и других заједничких интереса. На основу ове одлуке, Предсједник општине Плујине закључиће Протокол о братимљењу са предсједником општине Бечеј и начелником општине Шамац.

На истој сједници усвојена је и одлука о одређивању вриједности бода за обрачун накнаде за постављање привремених објеката на територији општине Плујине за

Детаљ са скупштине Општине

2025. годину. Вредност бода износи 2,00 евра.

Одлучено је и да физичка лица која имају у власништву непокретности као што су породичне куће, станове, стамбени и помоћни објекти, као и пољопривредно, шумско и друго земљиште на сеоском подручју општине Плујине, буду ослобођена плаћања пореза на непокретности у 2025. години.

Градски парламент усвојио је одлуку о покретању поступка за тражење стратешког партнера за изградњу стамбено-пословног објекта. Овом одлуком се даје сагласност општини Плујине да покрене поступак за проналажење партнера за пословну сарадњу у изградњи стамбено-пословног објекта. Општина Плујине ће као партнер у заједничкој градњи учествовати са следећим обавезама накнадом за комунално опремање грађевинског земљишта, уређењем простора око зграде, прикључком на воду и канализацију, техничком документацијом са ревизијом и трошковима надзора.

На истој сједници усвојен је и Програм уређења простора за 2025. годину.

Предвиђена је изградњу друге фазе кружне саобраћајнице у Плујинама, вриједну 5 милиона еура, која је обавеза ЕПЦГ у складу са уговором који је потписан између општине и ове компаније. Такође, наставља се изградња спортске хале, као и изградња саобраћајнице у насељу Маџарски крај. Планирано је и асфалтирање више километара локалних путева, с тим да ће средства бити обезбијеђена дијелом из буџета општине, дијелом из буџета Министарства пољопривреде (за асфалтирање локалног пута Мратиње) и дијелом из буџета Црне Горе (Управа за капиталне пројекте). Такође, планирано је и постављање авантуристичког парка као део ЕУ пројекта прекограничне сарадње Плујине-Фоча (Т.А.Р.А. ВОЛ. 2) у износу од 110 хиљада еура.

У 2025. години планирана је изградња водовода у селу Горанско и насељу Сеоца, као и изградња друге фазе водовода за села Борковићи и Дубљевићи. Поред тога, у плану је и реконструкција дијела градског водовода и санација водоизворишта.

Дамјановић и Спајић на састанку

Подршка Владе за изградњу спомен-комплекса Бају Пивљанину

Влада Црне Горе подржаће реализацију иницијативе невладиног удружења „Бајово огњиште“ да се у мјесту Руднице, у Плујинама, подигне спомен-обилежје историјској личности Бају Пивљанину, -саопштио је премијер Милојко Спајић.

Спајић је разговарао са предсједником Управног одбора удружења Раденком Дамјановићем, који је представио урбанистичко-архитектонско рјешење овог спомен-комплекса.

-Синергија иницијатора, локалне заједнице и Владе примјер је доброг модела реализације пројеката посвећених очувању историјског наслеђа и културне баштине Црне Горе - казао је предсједник Владе.

Дамјановић је рекао да је удружење „Бајово огњиште“ обезбиједило најбољу локацију, идејно рјешење скулптуре, које је добило широку подршку стручне и лаичке јавности, финансирало Главни архитектонски пројекат уређења простора, као и да су спроведене све процедуре предвиђене законским прописима.

-Увјерен сам да ће заједничким напорима Удружења, Владе и Општине овај пројекат бити успјешно реализован, а родно мјесто пивског јунака добити значајно обилежје. Споменик висине четири метра, са пратећим бријегом, постаментом, амфитеатром и степеништем биће веома репрезентативан и са доста симболике - казао је Дамјановић.

Парох Цицмил опет запливао

Хиљаде људи широм Црне Горе учествовало је у традиционалном богојављенском пливању за Часни крст, а у Плужинама је запливао и парох пивски, Лука Цицмил. На Пивском језеру први је до Часног

крста допливао Душко Миладинов. А отац Цицмил поново је одушевио окупљене грађане, одлучивши да и сам заплива.

Подсјећамо, он је прошле године постао регионално препознат када је, на Богојављење, бацио крст према пливачима и из чамца поручио „Бог се јави“, а затим и сам ускочио у језеро.

Детаљ са пливања за Часни крст, фото: РТВ НК

ХУМАНОСТ ПИВЉАНА НА ДЈЕЛУ

За Миљана 8.755 еура

На Божићном базару у Плужинама, у оквиру зимског издања „Пивске приче 2025“, прикупљено је 8.755 еура за лијечење и опоравак Миљана Грубача којег је 24. новембра прошле године медвјед тешко повриједио. То се наводи на Фацебоок страници Парка природе Пива.

„Људи, хвала вам 8.755 пута. Хва-

ла вам у Миљаново име! Хвала вам у име породице Грубач! Хвала вам у име колектива Парка природе Пива! Хвала општини Плујине и дивним дјевојкама из Омладинског клуба из Плујина на несебичној помоћи у организацији овог догађаја! Хвала и вриједним домаћицама из Плујина које су припремиле разне слатке и слане ђаконије за послужење наших гостију! Хвала вам свима још једном од срца! Заједно можемо све! Заједно за Миљана“, навели су у објави.

Овогодишње издање Божићног базара и премијерни концерт овогодишње Пивске приче имао је и хуманитарни карактер. Наиме, на постављеним штандовима на градском амфитеатру гдје се служила храна и пиће, посетиоци су у кутије били у могућности да убаце новац који ће бити искоришћен за даљи наставак лијечења и опоравак Миљана Грубача.

Програм је почео у 11 часова када се са најмлађима дружио Шанта Панта. Од 12 часова госте је забављао Лука Радовић, а од 13.30 часова уприличен је концерт Неде Украден.

Детаљ са Божићног базара, фото: РТВ НК

Светосавска академија

У великој сали Центра за културу у Плужинама одржана је 27. јануара Светосавска академија. Светосавску бесједу одржао је протојереј Миодраг Тодоровић. У програму су још учествовали хор православне омладине Светог Патријарха српског Макарија, народни гуслар Здравко Кнежевић, етно појац Маша Војводић, млади гуслар Данило Божовић, ученици вјеронауке Парохије Пивске.

Водитељи вечери били су Жељко Вуксановић и Тара Грубач. Организатори Светосавске академије били су Центар за културу Плујине и Парохија Пивска.

Имамо првог корисника Бизнис зоне коју ћемо и даље промовисати

Предсједник Општине Слободан Делић

У овој рубрици предсједник Општине Слободан Делић одговара на питања која постављају грађани. Сви заинтересовани питања могу послати посредством мејла rijec.pive@gmail.com или путем телефона редакције 068 896 925 (SMS;VIBER)

Благоје Цицмил (72) предузетник

Да ли будући инвеститори у туризму (градња ресторана и етно села) могу рачунати на помоћ локалне управе, када је ријеч о ослобађању од комуналија и да ли им Општина може помоћи у изградњи неопходне инфраструктуре за објекте, односно водовода, прикључка електричне енергије и приступног пута?
Свака подршка локалне управе потенцијалним инвестицијама и инвеститорима је дефинисана Законом о државној помоћи. Опсег подршке је доста ограничен. Подршка за дио инфраструктурних опремања простора се реализује кроз плаћање накнаде за комунално опремање земљишта. Општина је спремна да, у складу са горе наведеним законским оквирима, изађе у сусрет потенцијалном инвеститору у обиму који то, како смо већ истакли, закон дозвољава.

Милоња Недић (66) пољопривредник

Када очекујете завршетак градње водовода који ће омогућити снабдијевање водом са Гостаје за житеље Сељковца, Борковића и Дубљевића?

Пројекат изградње водовода за село Борковиће и Дубљевиће ће бити завршен 2025.године. Управа за капиталне пројекте је у процесу припреме тендерске документације за расписивање друге фазе реализације започетог пројекта. Избором извођача финализоваће се радови на овој водоводној мрежи.

Лука Љешевић (59) пензионер

Колико сте задовољни досадашњим активностима на пројекту отварања бизнис зоне на Брезнима?

Од оснивања Бизнис зоне до данас, добили смо једног корисника. Реализовали смо промоцију у привредним коморама Краљева и Новог Сада, успоставили комуникацију са заинтересованим привредницима и вјерујемо да ћемо у наредном периоду добити још нових корисника Бизнис зоне "Брезна". Такође, наставићемо промоцију Бизнис зоне у Црној Гори и у региону.

**ОПШТИНА ПОМАЖЕ СИРОМАШНИМ
ЖИТЕЉИМА СЕЛА КОЈИ ИМАЈУ НЕУСЛОВНЕ КУЋЕ**

Кров над главом у самачком хотелу

По професији сам угоститељ, али, оболио сам рано и мој посао је завршен прије 20 година. Радо бих радио, али не могу. Имао сам инфаркт и доктори су се чудили како сам преживио. Никаквих примања немам. Радио сам нешто у Хрватској, нешто у Босни, тако да ми је све то пропало. Остао сам као један лист на грани. У селу Горанско имам кућу од родитеља што је остала и која је јако неусловна. Кућа је стара око 300 година и у њој је врло лоше живјети. Љети се може пролазити, можемо и под дрветом да спавамо. Током зиме је неиздрживо, па сам дошао до идеје да се обратим Општини Плужине да ми помогне, прича шездесетпетогодишњи Лазар Рабрен.

И помогли су му. Рабрен је недавно добио, макар на годину, сигуран кров над главом.

-Општина Плужина је дуги низ година уназад рјешавала питање потребе становништва које је материјално угрожено и које живи у

сеоским подручјима, има потребу приступа лекару, посебно у зимском периоду, кад су непроходни путеви. Ми смо то спроводили задњих 5-6 година и сада смо, заједнички са колегама из Електропривреде Црне Горе, дошли на идеју да искористимо десет соба у Самачком хотелу које су опремљене и које би могле да се ставе у функцију за потребе смјештаја управо те категорије људи. Електропривреда, као друштвено одговорна фирма и фирма која размишља да користи своје ресурсе на домаћински начин, са нама је лако направила договор. Мјесечно плаћамо одређени износ закупнине за те собе, које су дијелом попуњене и гдје се смјестио одређен број становника који је изразио интересовање и који је до сада био на том нашем програму, тако да је задовољство свих - и корисника, и Општине, а и Електропривреде - казао је предсједник Општине Слободан Делић.

У Самачком хотелу, који припада

Електропривреди, у десет двокреветних соба које су апартманског типа, смјештени су мјештани попут Рабрена, који су, како он каже, "самци који немају гдје да буду, а не могу да живе у својим кућама, јер су неусловне".

-Није то никакав тип старачког дома, или неке функционалне јединице која им нуди храну. То је у правом смислу смјештај, имају и опремљену кухињу, као да су негдје изнајмили стан у Плужинама, тако да је ово једно квалитетно рјешење за људе којима је потребан привремени смјештај, а можда и дугорочни. Ми смо са Електропривредом дефинисали уговор на годину дана. У уговору постоји клаузула да се то може раскинути прије, а може се и продужити. Корисници ће ту боравити онолико колико Електропривреда и Општина Плужине буду свој уговорни однос развијали и одржавали - казао је Делић.

Док кува кафу, Рабрен прича како није могао вјеровати какав је смјештај добио. И још увијек, каже, не вјерује да има сигуран кров над главом.

"За једног човјека који је живио у таквом сиромаштву и добио собу гдје је све спремно, гдје ме дочекао нови намјештај, нова кухиња, купатило, гријање цијела 24 сата, топла вода исто 24 сата, то је нешто што се не може ријечима описати.

И не могу довољно захвалити предсједнику Општине и његовим сарадницима што су ми изашли у сусрет и додијелили да имам гдје да живим. Ево, причам с вама, а још не могу да дођем себи, да замислим да сам ту, у тој љепоти. Ово је нешто што би сваки човјек који је сиромашан и долази из бијеле, као што сам ја, пожелио".

Што се спремања хране тиче, то

му, као некадашњем угоститељу, не представља проблем. Зна све да скува и спреми, а шта ће бити на јеловнику, зависи од тога колико новца има.

"Све што могу да купим, кад имам новца, ја то спремим. Није ми ништа тешко, јер овдје није проблем спремити. Искрено да вам кажем, Општина ми помаже и са новцем. Нажалост, немам никаква социјална примања. Покушао сам па су ме одбили јер имам неких 4-5 хиљада квадрата земље која ми смета да бих добио социјално. Али, што кажу наши људи - из ове коже се у другу не може".

"Већ 30 година, 25 бродова плови узбурканим морем и 24 брода се насучу на неке гребене и погубе и своје капетане, кормиларе, своје особље, чак и своје путнике. Један једини брод који плови 30 година у том узбурканом мору је Општина Плужине која чува и свога кормилара, особље, и путнике на броду. И тај брод 30 и више година увијек плови правим путем..."

То је поука свима - ако не знају људи да воде своју општину, своје људе, боље да се не прихватају тога", каже Рабрен.

На опаску новинарке да и брод из Плужине остаје без путника, иако,

како каже, нема бродолома, Рабрен додаје да је то кривица државе, а не локалне управе.

"Иако нисам фан њихов, а нисам члан ниједне политичке партије јер сам то увијек избјегавао, увијек сам гледао људе као људе. А то што Пива остаје без становника, ту је држава крива. Овдје су биле многе фирме и држава је све то свјесно уништила. Имали смо Фабрику електроде, Пилану, имали смо складиште робних

резерви за цијелу Црну Гору. То је некоме сметало, па се Пива уништава. Да је држава помогла и да те фирме нису уништене, Пива би данас имала душло више становника него што има. Али, тако нам је како нам је, морамо да идемо даље и да се боримо кроз живот".

А његов живот и јесте борба - корак напријед, три корака назад. Али, не предаје се.

Светлана МАНДИЋ (ВИЈЕСТИ)

Лазар Рабрен

Самачки хотел

ПРОЈЕКАТ “ТУРИЗАМ, АДРЕНАЛИН И РАФТИНГ АВАНТУРА“

Подршка ЕУ развоју Фоче и Плужина

Прекогранична област Босне и Херцеговине и Црне Горе, на подручју Фоче и Плужина у наредне двије године ће добити подршку у развоју одрживих и квалитетних туристичких производа како би се постигао даљи развој интегрисане туристичке дестинације, међународно препознатљиве по активном туризму.

Ове активности ће реализовати пројекат “Туризам, Адреналин и Рафтинг Авантура в.2.0 – Т.А.РА в.2.0” који финансира Европска унија у оквиру Програма прекограничне сарадње Босна и Херцеговина - Црна Гора 2021-2027.

Пројекат „Т.А.РА. в.2.0.“ представљен је у Плужинама, гдје су презентоване планиране активности и резултати пројекта. Догађај је окупио актере из области туризма, као и представнике локалних власти који су дали подршку пројекту.

Предсједник Општине Плужине, Слободан Делић, истиче задовољство због наставка сарадње са Општином Фоча у области развоја

туризма уз финансијску подршку Европске уније и очекује да ће и овај пројекат остварити значајне резултате као што је то био случај са претходним пројектом Т.А.РА.

Замјеница начелника општине Фоча, Весна Рашевић, наглашава да се радује новим туристичким производима и развоју лаке инфраструктуре, али и других садржаја који ће се остварити током реализације овог пројекта. „Наше двије општине су повезане не само кроз различите пројекте које спроводимо, природу коју дијелимо, већ и кроз друге аспекте друштвеног живота“, рекла је Рашевић.

У оквиру пројекта радиће се на изради и усвајању заједничке стратегије за развој туризма, развоју нових прекограничних туристичких производа, унапређењу мале туристичке инфраструктуре, повећању безбједности на туристичким дестинацијама и промоцији прекограничног подручја као јединствене дестинације за активни туризам.

Младен Мандић из Туристичке ор-

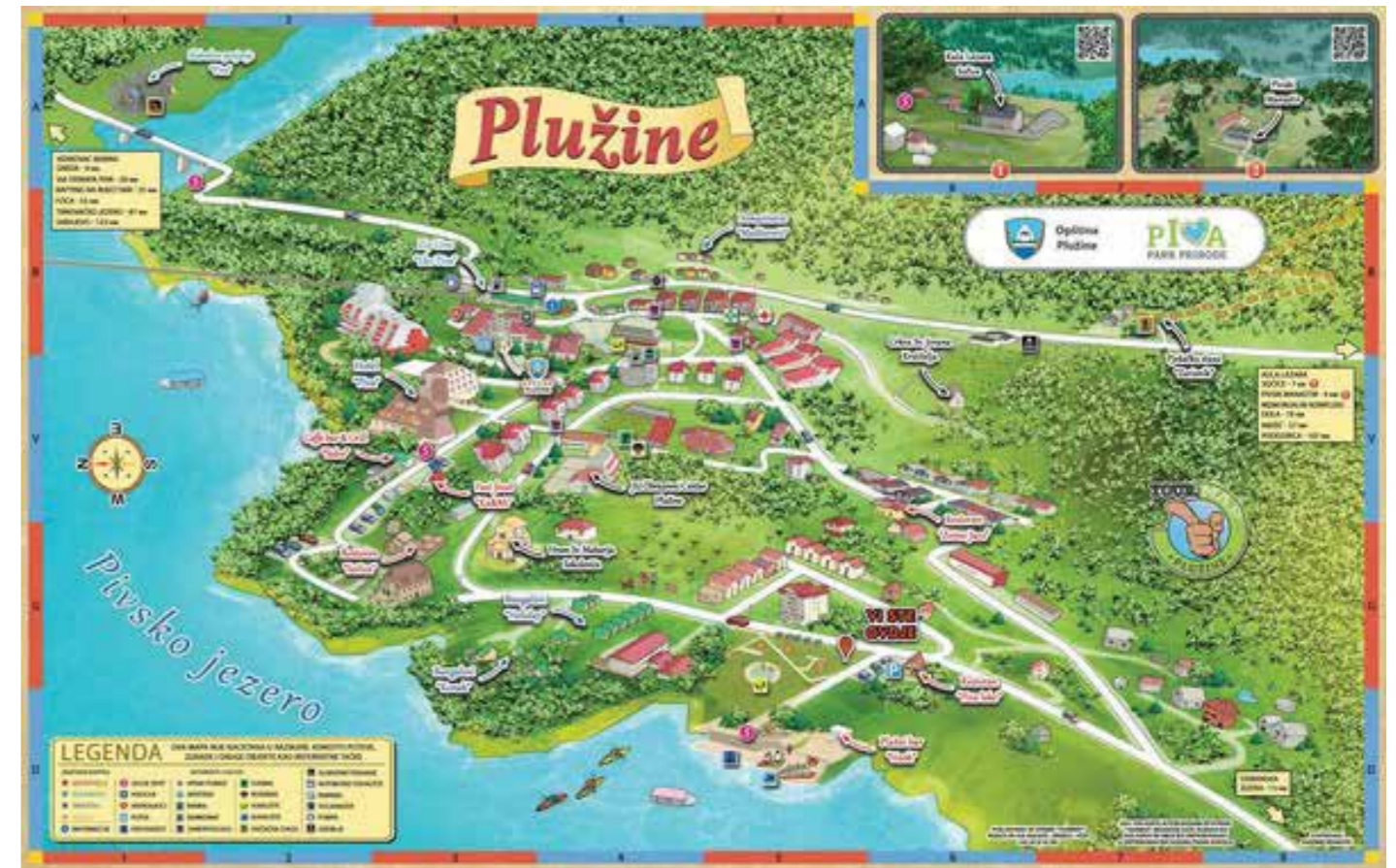
ганизације Фоча подсећа да је ово трећи пројекат у низу сарадње са Плужинама. „Важно је поменути да се овај пројекат ослања на резултате остварене у претходном пројекту прекограничне сарадње ове двије општине, где смо значајно допринијели унапређењу туристичке понуде наших заједница“, рекао је Мандић.

Извршни директор Парка природе „Пива“, Иван Додеровић, истиче да су овакви пројекти значајни не само за туристичку привреду и развој туризма, већ доприносе и јачању капацитета локалних самоуправа и осталих актера укључених у реализацију пројекта, како би наставили са даљим аплицирањем за финансијску подршку из ИПА фондова.

Овај пројекат представља наставак и даље унапређење раније постигнутих резултата. Реализација пројекта је почела 1. децембра 2024. и трајаће двије године, до 30. новембра 2026. године. Укупна вриједност пројекта је око 500.000 еура, од чега је допринос Европске уније око 450.000 еура.

Са представљања пројекта

Туристичке мапе Плужина

„Из године у годину се трудимо да туристичку понуду Пиве и Плужина обогатимо новим туристичким производима. Али исто тако се трудимо да обогатимо и туристичку инфраструктуру, правећи нове или обнављајући старе видиковце, одморишта, клупе, канте за одлагање смећа, инфо табле, туристичку сигнализацију, путоказе, смјероказе...“, саопштили су из Парка природе Пива. Крајем прошле године у сарадњи са фирмом “Yougmap” из Београда реализован је пројекат израде нове Илустроване туристичке мапе Плужина. Мапа је размјера 1:20000.

„Урадили смо верзије мапе на српском и енглеском језику које ћемо бесплатно дијелити у нашим инфоцентрима у Плужинама и на кули Лазара Сочице на Горанску. А у плану је да се мапа постави на постојећој табли на улазу у градски амфитеатар, као и на новој коју ће ускоро бити постављена на паркингу код ресторана “Језеро” - на улазу на градску плажу - наводи се у саопштењу. .

Исправка

У броју 83/84 у тексту под насловом “Награде најбољима”, грешком смо навели имена ученика који су награде добили раније, а не прошле школске године. Због ове грубе омашке изињавамо се ученицима и желимо им још много награда и признања.

КОЊИ БЕЗ ЧОБАНА

Пише: Радомир Бајо ЈОЈИЋ

Тодоров до под Пруташом познат је од давнина као самоодгајивач стоке и то траје преко љета у току јесени, а врло често и у току зиме. На пашњацима Богом датим за стоку, могу се видјети читава крда говеди, ергеле коња и стада оваца. Коњи и говеда остаће скоро до зиме, када се по некој навици враћају својим газдама, а по оне заборавне ипак дођу власници. Од својих власника преко љета стока је добијала со, а све остало им је пружала планина. Тодоров до обилује пашњацима са богатом једром бусиком. Стока се на бусици брзо опорави од дуге зиме, а дужим остајањем у планини се и утове.

Многи путници намјерници и случајни пролазници преко планине, којих је све више, се зачуде када наиђу на изглед „Дивљег запада“. Испред њих искрај пута иа пазиштима читаве ергеле коња и крда говеди и буљуци оваца. Уз коње је и њихов годишњи прираштај који весело и мило поиграва и растрчава се око својих родитеља, чинећи цио амбијент још љепшим и бајковитијим, красећи падине Тодорова дола и Дурмитора.

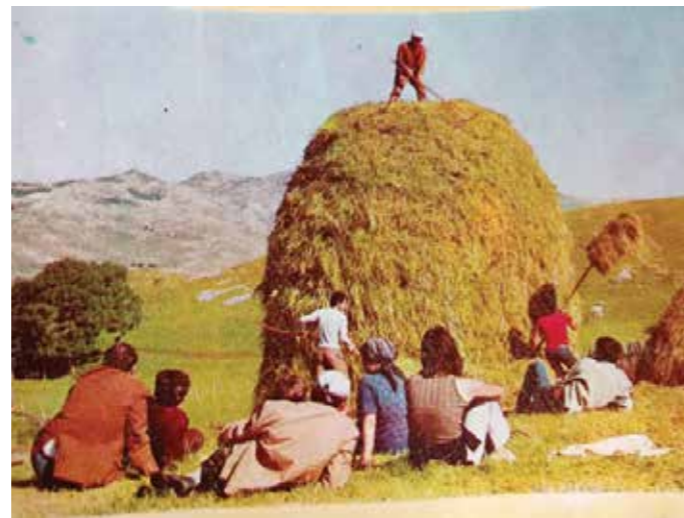
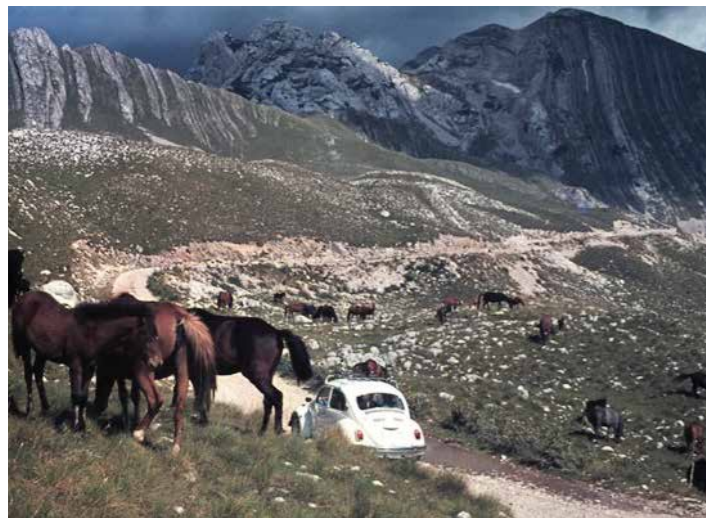
Преко цијелог љета у пустој и пространој планини коњи су ослобођени собавеза јахања и товарења и чини се да знају да уживају у овим љепотама.

Деси се да их некад крајем јесени или у току зиме нападне вук. Тада су коњи сложни. По неком њиховом закону, направе круг, остављајући ждребад у средини. Пастуви су тада главна одбрана ергеле и нејачи. Кад вукови добро изгладне неће лако оставити шансу за плијен на миру. Знајући да се коњу са задње стране теже прилази вук напада са главе хватајући коња за губицу и тако му прекине дисање преко носа и коњ постаје жртва.

У љетним данима у селима је права преокупација кошевина и припремање пиће за зиму. То и јесте разлог

да су тада коњи без чобана. У овим крајевима неkd је коњ много значао за јахање, товарење и догон дрва и за гоњење у млин, зашто је било потребно и по дан хода.

Сељаци су вољели брзе и за око лијепе коње, са њима су излазили на локакне вашаре и трке на њима. И за сватове је увијек биран добар и лијеп коњ са којим су се бињације показивале и доказивале да су добре бињације, а и да имају добра коња, па та слика није измицала ни дјевојкама из ока, а нарочито ако бињацију виде први пут и ако је згодан и лијеп обучен.

БРИТАНСКИ МЕДИЈИ ОДУШЕВЉЕНИ НАШИМ ФУДБАЛСКИМ АСОМ

Одличан на терену хуман ван њега

Црногорски репрезентативни нападач, након повратка на терен због суспензије, пружа одличне партије, постиже голове и ван терена наставља са хуманитарним радом. Од када је стигао на Острво, Осмајић је постигао 19 голова, а ове године је уписао и двије асистенције. Локални Lancashire Post оцијенио је његову фудбалску представу на мечу против Вотфорда деветком. Осмајић је постигао два поготка и срушио традицију дугу двадесет година, колико његов Престон није

побиједио ту екипу. Осмајић је привукао пажњу и највећег острвског медија, ВВС. У тексту на порталу ВВС осврнули су се на одличну партију нашег репрезентативца, који, како се наводи у тексту, „није дао никакав шансу голману Џонатану Бонду, и погодио је фантастичним ударцем између голмана Вотфорда и његове ближе стативе“.

Осмајић је бриљирао и у најстаријем такмичењу на свијету, ФА купу Енглеске. На мечу одиграном средином јануара, био је двоструки стрије-

лац и фактички свом тиму обезбиједио шансу да уђе међу 16. најбољих у овом такмичењу, гдје ће им у наредном мечу домаћин бити нижелигаш Викомб.

Осмајић је ван терена наставио са хуманим гестовима, често донирајући особама са сметњама у развоју и особама са инвалидитетом у Никшићу.

Такође, након трагедије на Цетињу, од свог клуба је тражио да на утакмици против Оксфорда носе црни флор, што је клуб прихватио.

Бајо и даље наставља са четовањем. Договори се с морачким ускоцима да плијене турске браве на Лукавици (данашње Баре Бајовића). Закуче стопедесет брава и нешто говеда, па преко Жупе и Бршна дотјерају код кнеза Рајича у Вражегрмце. Ту Бајо и заноћи. Синови кнеза Рајича ријеше да отму ову стоку, и то учине. Нијесу се уздали у своју моћ, па даду глас Турцима да им помогну. А знали су да ће им Турци све браве даривати, иако су њихови, кад је била у питању глава познатог харамбаше Баја Пивљанина и његове изабране дружине. Негдје око пола ноћи Турци се неопажено привуку и обригају кућу. Бајо је био будан, исуксан хајдук био је увјек на опрези. Кад види да је опкољен, излети из куће, а Турци и Рајичеви синови отворе ватру. Три Бајова ускока остала су у Вражегрмцима; Турци су им главе откинули и понијели у тврди Оногшт да их на коље набију, јер су имали стопедесет брава на броју више.

Бајо је са пет-шест ускока једну главу изнио. На мјесту гдје их није могла потјера стићи, а одакле се видјела кућа кнеза Рајича, Бајо се закуне да ће му Рајичеви синови крваво платити.

Годину дана последије овог догађаја дође под Острог Планину владика Василије с намјером да ту подигне манастир. Земљиште на коме је наумио да подгине манастир било је у посједу кнеза Рајича. Владика оде до њега и замоли га да му прода нешто земље што овај и учини. Владика одмах добави мајсторе и отопче градњу. Но објесни Рајичеви синови дођу једног дана, отјерају мајсторе и одузму им алат. Мајстори се појале владици, те он позове кнеза Рајича и прекори га што је допустио синовима да му отму алат и отјерају раднике. Кнез се правдао да је све то без његова знања учињено и обећа владици да ће рећи синовима да алат врате.

- А ако они не хтједну, ти ми га сам донеси, кнеже, - рече му на крају владика.

Кнез оде кући, али ништа не учини. Синови нијесу хтјели ни да чују за враћање алата владичина.

- Зар да се ми бојимо од једног попа. Алат не дамо, па нека гради цркву

ИЗ КЊИГЕ МАРКА ВУЈАЧИЋА „ЗНАМЕНИТИ ЦРНОГОРСКИ И ХЕРЦЕГОВАЧКИ ЈУНАЦИ“ (ПРОСВЕТА, 1953. ГОДИНЕ)

Освета Баја Пивљанина и благослов Светог Василија

како зна и умије, - одговорио је у име свих, кнез Рајичу најстарији син.

Кнез оде жалосна срца и све исприча владици Василију. Владика му одговори:

Кнеже, ти ћеш ми донијети алат да градим манастир кад с њим синове своје покопаш.

Кнезу ово би чудно и оде од владике без ријечи. Десетак дана после овог разговора на кулу кнеза Рајича удари чета Баја Пивљанина. Сва четри сина Рајича Бајо је посјекао, а старом кнезу ништа није урадио.

Сјутардан пошто покопа синове, кнез однесе алат владици Василију. Кад дође код владике, паде пред њим на кољена и завика:

Владико твоја ријеч се обистини. Ноћас удари хајдук Пивљанин Бајо и синове ми погуби. Ево алата с којим их упоках и тебе га, јер је твој, донесох.

Владици ударише сузе. Јер му би жао овог старога и честитога човјека, па му рече.

- Од тебе, старино потомство мора да остане. Ожени се и ево ти благослов божији.

Кнез Рајич погнуо главу, па за неколико не проговори ништа. Подоцкан, подижући главу пут владике, одговори:

- Залуд да се оженим, свети владико, мене је преко седамдесет година....

- Не мари за то кнеже! Ајде у кућу Ђорђа Станковића, он ће ти дати ђевојку.

Кнез је био увјерен да је владика свети човјек те га и послуша. Оженио се и имао два врсна сина, од којих су данас неколика добра братства у Вражегрмцима.

Владика Василије је направио манастир, а доцније извише њега у самој стијени и малу цркву и у њој за себе гробницу. По смрти калуђери су га сахранили у тој цркви. Послије неколико година откопали су га и нашли читавог. Ради овог проглашен је за свеца. **(Наставиће се)**

ВИДОЈЕ ЖАРКОВИЋ, СТАЗАМА СЛОБОДЕ 1941-1945 (20)

Видоје Жарковић (1927 – 2000.) као петнаестогодишњак прикључио се партизанима и равноправно са осталим борцима учествовао у бројним биткама широм Југославије.

Након Другог свјетског рата, био је на разним војним дужностима у Југословенској морнарици до 1965. године. Образовао се на Војној поморској академији и Високој школи политичких наука. Обављао је низ најважнијих партијских и државничких функција у Црној Гори и Југославији (председник Извршног вијећа Републике Црне Горе 1967-1969, председник Народне скупштине Црне Горе 1969-1974, члан председништва СФРЈ, председник ЦК СК ЦГ...)

У књизи „Стазама слободе“ (Побједа/Историјски институт Црне Горе – 2005) објављена су његова детаљна сјећања о Другом свјетском рату и бројним биткама у којима је учествовао. У наставцима објављујемо нека поглавља из тог изузетног дјела

Величанствена побједа на Јаворку

Јединице наше дивизије су оствариле величанствене побједе нарочито у бојевима на Јаворку и око Биоча.

Ради спречавања продора наших јединица у правцу Никшића и долине Зете, Италијани и четници су са јаким снагама запосјели правце Никшић – Пива и Никшић – Шавник. На тим положајима се налазило скоро 1.500 италијанских војника из дивизије „Ферара“ и око 500 четника из никшићког четничког одреда. Подржавани су масовно авијацијом и тенковима.

Јединице наше дивизије напале су непријатеља на његовим утврђеним положајима на Јаворку. Послије дводневних борби, које су вођене 1. и 2. маја, непријатељ је до ногу потучен. Италијани и четници су имали скоро 700 мртвих и око 800 заробљених војника и старјешина. Заплијењено је 7, а уништено 6 тенкова, заплијењена су 4 топа, већи број митраљеза и веома много муниције граната и ручних бомби! Само је мањи број Италијана и четника успио да се извуче и побјегне у Никшић.

Штаб наше дивизије је формирао ударну групу од три батаљона из 4. и 5. пролетерске бригаде и упутио је да подре у рејон Пипера и Биоча, на прилазима Подгорици. Борци из те групе су ноћу 12/13. маја разбили групацију од око 4.000 четника у рејону Гостиља и Копиља, а 17. маја су уништили у рејону Биоча главнину снага италијанског 383. пука. Око 340 војника из тог пука је погинуло, а око 400 заробљено.

Остале јединице 2. полетерске дивизије су за то вријеме чистиле подручје Горње и Доње Мораче и Сињајевине од непријатељских војника, стварајући услове за даљи продор на

исток, у складу са планом Врховног штаба.

Штаб дивизије, и са њим наша пратећа чета, налазио се у вријеме борби на Јаворку у селу Мокро, а потом су прешли у Боан и Крњу Јелу.

За нас курире штаба дивизије у тим веома динамичним данима било је такође много посла. Крстарили смо Сињајевиним, Горњом и Доњом Морачом, Крновом, Војником и Јаворком, носећи наређења штаба дивизије нашим јединицама.

За вријеме боравка штаба дивизије и његове пратеће чете у селу Крњој Јели на Сињајевини, рекао ми је једног јутра комесар чете Михаило Бољевић – који је у име партијске организације био и веза са мном као са кандидатом за члана КП – да ће се тога дана увече одржати састанак партијске хелије чете и да ћу, највјероватније на том састанку бити примљен за члана КПЈ. Додао је да сам то као кандидат и раније по свему заслуживао, али чекали су да навршим шеснаест година, а тај услов ће бити испуњен за који дан.

Обрадовао сам се тој вијести и одмах пожurio да је саопштим мом пријатељу Милану Вукасовићу. И он се томе обрадовао, али није могао а да се и овог пута не нашали на мој рачун, како је то иначе често чинио. „Очито те добро не познају кад су тако одлучили“ – рекао је Вукасовић.

Прије подне тога дана комесар чете је, са Миланом и још четворицом нас бораца пошао, поступајући по налогу мјесног НО одбора, да конфискује нешто хране за једницу у једној кући из које су њих тројица били у четницима.

Комесар је са двојицом бораца остао у кући да разговара са домаћином и да је, ако затреба, претресе, а

Све наше сеобе

Милана, мене и Дику Живковића, борца из 2. пролетерске бригаде, послао је да претресамо шталу која се налазила мало подаље од куће.

У штале смо нашли начет и допола поједен пршут. Милан је рекао: „Ово се нема шта пријављивати. То ћемо појести нас тројица“. Ја сам реаговао да се то мора пријавити. Милан ми је на то, у свом шаљивом тону, одговорио: „Ти то тражиш вјероватно зато што си кандидат. А тиме доказујеш

да још нијеси зрио за Партију, јер кандидату је дужност да се угледа на чланове Партије.

Ти умјесто да се и овога пута угледаш на мене и Дику који смо чланови Партије, овдје нас учиш како треба да радимо. Како ћеш нам тек солити памет када те примимо у КП. Треба ти, мали, још да сазриш за Партију“.

Пршут наравно нијесмо појели нас тројица, пошли смо у кућу са намје-

ром да га пријавимо. Тамо смо за- текли комесара да нешто, са оном двојицом другова, једе. Нама није био ништа оставио. Угледавши нас смијући се рекао је: „А ми на вас заборавили“. Милан му је на то цинички одговорио: „Изгледа, комесаре, да ти је слабо памћење када сједиш да једеш“. И додао је да у штале нијесмо ништа нашли, гледајући при том мене у очи, бојећи се да га не демантујем. Ја сам прешутио, очито и под непријатним утиском комесаровог поступка.

Када смо дошли у чету, Милан је оно мало пршуте коју смо нашли у штале изрезао на парчиће – за сваког борца по залогај, осим за комесара и ону двојицу који су са њим јели у кући.

Када је то видио комесар, наљутио се и оптужио Милана да му је лажно реферисао да у штале није нађено ништа и затражио да се о томе исправља на партијском састанку.

Пред сам састанак Милан ми је, шалећи се опет, рекао: „Ево како ће се завршити овај спор: комунисти ће подржати мене јер сам их корумпирао са оним залогајем пршуте, а Бољевић ће свој бијес искалити тако што ће предложити да твој пријем у Партију одложимо за наредни састанак, због тога што ме нијеси демантовао када сам му реферисао.“

Ради компромиса, ми ћемо се са тим сложити. А право да ти кажем то је и правилна одлука јер си данас у штале доказао да нијеси зрио за Партију – нећеш да се угледаш на чланове КП већ им попујеш као кандидат“. И смијући се још више завршио: „Сазриј још мало, мали!“

На моју жалост све се и свршило тако како је Милан у шали предвидио. На предлог Бољевића расправа о одлуци да се примим у КП одложена је за наредни састанак.

Када ми је то Бољевић саопштио, од љутње су ми наврле сузе. Бијесно сам му одговорио: „Ако се цијени по данашњем поступку, зрелији сам за Партију од тебе и од Милана Вукасовића. Ружно је што ви своје гријехе окајавате преко мојих леђа!“

Започела је 5. непријатељска офанзива и тај „наредни“ састанак морао сам да чекам скоро три мјесеца.

(Крај)

Споменик Видоју Жарковићу

Година	Број становника Плужине	Жупа Пивска	Планина Пивска
1921.	4511	4511	3395
1931.	5284	5284	4487
1948.	8030		
1953.	8952		
1961.	9164		
1971.	9078		
1981.	6254		
1991.	5247		
2003.	4272		
2011.	3246		
2024.	2177		

Дотакли смо дно, а огњишта наших предака вапе за нама

Пише: Радмило ТАДИЋ

Никад више туриста, никад богатијег и лакшег живота на селима, никад боља инфраструктура, никад више подстицајних мјера за пољопривреднике и остале житеље Пиве и никад мање становника - овако изгледа актуелна демографска ситуација у нашој општини, која дијели судбину сјевера Црне Горе, али и бројних регија на цијелом Балкану.

Напуштање руралних крајева дио је глобалног процеса који је довео до тога да данас на прострима бивше Југославије имамо стотине хиљада напуштених сеоских кућа и милионе њихових житеља који су населили градове својих држава, Европе и других удаљених крајева свијета.

Последњи попис (2023) показао је да само у Црној Гори десет или мање становника имају 304 села (Плужине 11), а без становника је њих 74 (Плужине два). По претходном попису (2011) 120 црногорских села имало је десет или мање становника, а 43 нијесу имале сталних житеља...

Процес исељавања из Пиве траје вјековима (чему ћемо кроз аналитичке текстове и цитирање историјских извора посветити посебну пажњу), а фокус истраживања базираћемо на ономе што се догодило кроз неколико таласа исељавања који су задесили Пиву после Другог свјетског рата.

Први талас када је Црна Гора остала без десетине свог становништва десио се током колонизације Војводине (1945-1948) када су и Пивљани своја вјековна огњишта замијенили одласком у војвођанску равницу, гдје данас живи трећа генерација колониста.

Други велики талас десио се током социјалистичке индустријализације Црне Горе када су запослење

у Никшићу, Подгорици на приморју и у другим крајевима нашли и бројни Пивљани, па данас широм Црне Горе живи потомци Пивљана од којих доста њих ријетко или никада не долази у завичај својих предака.

Трећи велики талас десио се током такозване транзиције (уништења привредних ресурса и реалног економског сектора у Пиви) када су због укидања радних мјеста бројни Пивљани били принуђени да одлазе трбухом за крухом.

Последњи талас исељавања посљедица је великог раста администрације и дефицита запослених у реалном сектору, због чега се се данас много брже и лакше долази до запослења у Подгорици, на Приморју или у иностранству.

Кроз радове уважених професора Универзитета Црне Горе др Мирослава Додеровића и др Срђе Вукадиновића и кроз низ других занимљивих прилога, покушаћемо да укажемо на посљедице глобалних процеса који су довели до огромног напуштања села (додуше у Црној Гори и региону велики број градских насеља губи становнике) те да докажемо неопходност статешких мјера држава којима ће се стимулисати враћање у рурална подручја и развој пољопривреде и туризма у такозваним пасивним крајевима.

И у нашој Пиви, имамо сјајних предузетника који су управо у свом завичају успјели да саграде дивна етно села, да „увежу“ пољопривреду и туризам и да од тога обезбиједо солидан живот својим породицама, а често у медијима пратимо и занимљиве прилоге о „бјекству“ из градова и дивном новом животу у складу с природом. Надамо се да то више неће бити ријетки примјери, већ нови стартешки процес који ће довести до обрнутог смјера у миграцијама. Јер, дотакли смо дно, а огњишта наших предака вапе за нама.

Колонизација Црногораца у Војводину одвијала се у периоду 1945-1948. године у специфичним историјским условима непосредно после завршетка Другог свјетског рата и Народноослободилачке борбе југословенских народа. Влада Демократске Федеративне Југославије је, доношењем Закона о аграрној реформи и колонизацији који је Привремена Народна Скупштина ДФЈ једногласно усвојила 23. августа 1945. године, колонизацију Војводине подигла на савезни ниво и са њом су у првом реду била обухваћена сеоска домаћинства из свих дјелова Југославије. Колико је нова власт студиозно и на вријеме планирала читаву организацију нове аграрне политике и колонизацију југословенске житнице говори и чињеница да је, чак прије него су окончана ратна дејства на простору Југославије, у Привременој влади ДФ Југославије од 7. марта 1945. године успостављено и Министарство колонизације на челу са министром Сретенком Вукосављевићем. Народни херој Крсто Попивоца је у периоду од 1946. до 1948. године био председник Комисије за аграрну реформу и колонизацију у влади ФНРЈ. У процесу припрема за колонизацију за све републике су одређене квоте, т.ј. број породица које би требало бити пресељене у Војводину. Квота коју је добила НР Црна Гора је била 7.000 породица. Примјеном Закона обезбијеђен је и земљишни фонд за спровођење аграрне реформе и колонизације, као и за формирање великих државних пољопривредних добара. Укупно 1.600.000 хектара плодне војвођанске земље подијељено је на 66.000 колониста, 70.000 беземљаша, више пољопривредна добара и других установа.

По завршетку Другог свјетског рата, бројчано веома заступљена национална заједница Њемаца у Војводини смањена је за 90 процената. По попису из 1941. године у Војводини је живјело 318.259 Њемаца, а на првом посљератном попису, 1948. године, њих 31.821. Разлози су бројни и из перцепције историјског тренутка разумљиви. Војничка погибија, бјежање, протјеривање, асимилација, етничка мимикрија...

Врбас

Бачко Добро Поље населило 508 домаћинстава из Шавничког среза

У процесу припрема за колонизацију за све републике су одређене квоте, т.ј. број породица које би требало бити пресељене у Војводину. Квота коју је добила НР Црна Гора је била 7.000 породица

Из Другог свјетског рата Црна Гора је изашла са процентуално највећим губицима међу јужнословенским државама. Расипање становништва Црне Горе, преполовљењем током неколико деценија XX вијека, настављено је након ослобођења и стварања нове Југославије пресељењем њеног највиталнијег, револуционарног дијела у Војводину.

У јесен 1945 године отпочело је највеће планско исељавање у вишевијековној историји

Црне Горе. Црногорци су у највећој мјери колонизовани на простору средње Бачке. У мјестима предвиђеним за насељавање породица из Црне Горе налазило се 7.860 усељивих, од укупно 9.971 напуштених кућа. Предност приликом добијања

права на колонизацију су имале породице бораца и палих бораца Југословенске армије, инвалиди НОР-а и сиромашне сељачке породице.

Из Зеленике су колонисти посебним композицијама возова „без возног реда“ путовали долином Неретве, Босне и Саве. У Инђији и Старој Пазови су се искрцавали и затим мијењали правац, у зависности од крајње одредишне тачке. То путовање је у условима послератних лоших саобраћајних прилика било веома дуго и мукотрпно и трајало је од 10 до 12 дана. Револуционарни дух црногорских исељеника, ентузијазам и вјера у бољу будућност огледа се и у догађају од 11. новембра 1945. године, када се возни транспорт оставио у Винковцима и колонисти

ту обавили грађанску дужност гласајући за нову владу ДФЈ.

У Секић, мјесту коме су нови становници промијенили име у Ловћенац да их подсећа на стари крај, насељено је 1068 фамилија из цетињског и барског среза са укупно 5919 чланова, а у сусједни Фекетић 386 фамилија из бокопоторског среза са 1950 чланова домаћинства. У Врбас су стигли колонисти из никшићког краја, укупно њих 5939 у 999 породица. У насеље Сивац је из пљевањског и бјелопољског среза насељено 763 домаћинства са укупно 4552 члана, док су 2038 Црногораца из колашинског среза са својих 372 породице населили Вепровац, коме

по доласку мијењају име у Крушчић по народном хероју из свог краја Вукману Крушчићу. Даниловграђани за своје војвођанско одредиште су добили Црвенку у коју су дошли са 520 фамилија и 2721 чланом. У Кулу су се колонизовали њих 2121 из више црногорских срезова у оквиру 351 породице. У двије вароши, Змајево и Равно Село, доселили су се становници подгоричког среза. У Змајеву 1467 чланова 273 породице и у Равном Селу њих 1374 у саставу 262 породице. Из шавничког среза 3222 црногорска колониста са 508 домаћинства су населили Бачко Добро Поље, а Торжа је варошица у којој је колонизовано 2002 становника из

беранског и андријевичког среза са укупно 354 породица. Име насеља убрзо мијењају у Савино Село, по народном хероју Сави Ковачевићу.

Сва набројана мјеста данас су административно смјештена у три општине географски наслоњене једна на другу, Мали Иђош, Врбас и Кула, и представљају простор са највећом концентрацијом црногорских исељеника у целокупној црногорској дијаспори.

У Војводину је током процеса Аграрне реформе и колонизације насељено укупно 6681 црногорска фамилија, тачније 38450 Црногораца, и тај миграторни талас заслужује епитет исељавања епских размјера, имајући у виду да је број оних који су напустили своју постојбину представљао 10% тадашњег укупног становништва Црне Горе.

Данас, 75 година касније, у Војводини још увијек живи значајан број учесника историјске колонизације, али стасава и трећа генерација потомака црногорских горштака који су рођени у равници. Црногорски антифашизам чини нераскидиву везу између црногорских колониста и њихових потомака у Војводини и матичне државе Црне Горе.

(Текст Ненада Стевовића, објављен 2020. године – извор сајт montenegrina.net)

ДРАГАН ГОЛУБОВИЋ БАТ, ПОТОМАК ВОЈВОЂАНСКИХ КОЛОНИСТА КОЈИ СЕ ВРАТИО У ЦРНУ ГОРУ

Пиву волим изнад свега

Рођен сам 24. јануара 1949. године у Бачком Добром Пољу, а крштено име ми је Сава. У Пиви ме сви знају као Драгана Голубовића или Бата, конобара који је деценијама радио у Плужинама и свим селима у којима је угоститељство имало објекте.

Први пут сам видио завичај мојих предака кад сам имао око 10 година и када смо на Пишчу код тетке моје мајке боравили три мјесеца. Послије тога сваке године смо долазили на лето у Пиву.

Отац Милан и Мајка Јована (Шумић) су ми често причали о томе како су дошли у Бачко Добро Поље. Као и остали, добили су швапско имање и у шталама, свињарима и појатама површине око 220 квадрата заткели двије краве, пар коња шест свиња, ћурке, патке, кокошке – преноси Бат сјећања својих родитеља, рођака и комшија који су детаљно причали о доласку у Војводину.

Путовање из Црне Горе до војвођанских градова и села трајало је више од десет дана, а процјењује се да је из Пиве, која је тада припадала Шавничком срезу колонизирано неколико стотина пордица или око хиљаду људи.

Знам да су неки досељеници те 1945 и 1946 године у њемачким кућама заткели топлог ручак. Њемци су, дакле, по наредби извучени из кућа и смјштени у Кудељару (фабрика врећа) у Бачком Добром Пољу. Досељенци су имали прилику да виде Њемце у чије су куће одмах по доласку уселили. Жељезничка станица удаљена је око 2,5 километра од села, а по причи родитеља истим возовима којима су долазили колонисти, Њемци су отишли према Аустрији и Њемачкој. Ниједан није убијен.

У Бачко Добро Поље дошли су бројни Пивљани а остало су били становници из осталих крајева тадашњег Шавничког среза. Памтим да је када сам пошао у школу, 1956. године било

Драган Голубовић Бат

ОТЕТО - ПРОКЛЕТО

Једног јунског дана 1986. око 11 сати, примијетио сам да са улице један човјек фотографише нашу кућу. Изашао сам напоље и угледао мерцедес њемачких регистарских ознака. Питао сам могу ли шта помоћи, а он ми је показао старију госпођу на мјесту сувозача, која је била његова мајка. Она је на чистом српском рекла: „дете, ја сам рођена у овој кући“. Обоје сам их позвао у двориште да попију сок и кафу и потом примијетио да старица гледа у једну тачку испод стабла кајсије. Рекла ми је да је то дрво засадила 1938. године. Поред кајсије био је закопан скупочјени сервис за ручавање, и ексцајт. Ја сам то раније извадио и све што је остало јој уручио. Мислим да је претходно дио тог прибора однијела родбина. Послије пар сати одоше Њемци, а претходно су моју мајку честили са 100 марака и два килограма кафе.

Памтим добро ријечи бабе Цвијете, последије тога. Сине продај ову кућу, отето је проклето...

Нијесам заборавио бабин аманет и кућу сам продао 1989. године.

осам одјељења првака.. Прорадило је и образовање старијих који због рата нијесу походили школе, па су прва слова у поодмаклим годинама научили у Бачком Дорброт Пољу – сјећа се Бат и додаје да „из наших кућа није избивала Пива, јер смо стално слушали емотивне приче о завичају наших предака“.

Он каже да данас и Војводину и Пиву доживљава као завичај, али да му је Пива у којој је обишао свако село и катун најдража.

У Бачком Добром Пољу и данас живе Голубовићи из Ораха, Тадићи из Смиријечна, Радојевићи са Брезана, Туфегџићи са Ковача, Сукновићи и Шумићи из Јасена, Бајагићи из Зукве, Таласани из Мратиња, Љешевићи из Брљева, Пејовићи из Миљковца, Благојевићи из Буковца, Лучићи са Горанска, Цицмили са Планине Пивске и из Стоца, Ушћумлићи, Жарковићи Дакићи..

-У Бачком Добром Пољу Пивљани су дисали једном душом у Дому културе су се одржавале игранке, играле игре и пјевале пјесме исто као у Пиви. Пивљани су се добро слагали и већином били руководиоци у локалним предузећима, мјесној заједници и другим организацијама.

Ове остале не памтим по слози и често су се свађали и тукли између себе – казао је Голубовић, додајући да су колонисти имали добар стандард за то вријеме, али да су хладне зиме била проблем.

-Није било дрва, па смо се мучили ложећи стабла кукуруза и шаш. Због хладних зима и бунарске воде неки су се вратили у Пиву. Поред осталих, последије двије године у Шариће су се вратили браћа Сава и Петар Цицмил – рекао је Бат.

Он је у Црну Гору за стално доселио са 18 година чим је завршио угоститељску школу. Најприје је радио у

Бачко Добро Поље 60-тих година

Улцињу, а 1969, године отишао је у војску у Свилајнац.

-У Угоститељству у Пиви сам се запослио 1971. гдје су ме руководиоци Вељко Вуковић и Мијо Јојић убиједили да останем, иако сам имао намјеру да радим на приморју. У Војводини су ми остали родитеље и баба – мајчина мајка Цвијета, па сам одморе и празнике користио да отпутјем у Бачко Поље и да помогнем на имању- сјећа се Голубовић.

Колонизација је довела и до даљих расељавана из Пиве, јер су бројни наши људи, захваљујући рођацима и руководиоцима у Врбасу, Кули и другим мјестима добијали запослење, а Војводина је била један од најразвијенијих региона у Југославији.

Већина наших људи радило је у Пољопривредном комбинату у Врбасу, гдје је генерални директор био

чувени Стеван Тадић. Комбинат је некада имао 15 хиљада радника....

Бат је, за разлику од њих, кренуо обрнутом путем и у Пиви радио од 1971. до 1981. године. Потом се 1986. опет вратио у завичај својих родитеља из којег је дефинитивно отишао 1990. и настанио се у Бјелопавлићима.

-Због чињенице да сам рођен у Војводини, јад ме на правди Бога био док сам остварио пензију, иако сам цијели радни стаж остварио у Црној Гори. Нијесам могао добити црногорско држављанство, а није помогла ни чињеница да сам борећи се за своја права у Подгорици морао да полажем и црногорски језик, када ме професорица из Србије оцијенила највишом оцјеном. Пензију сам чекао од 2012, до 2024 – са сјетом прича Бат.

Он радо путује и у Пиву и у Војводину да посети рођаке и пријатеље и каже да је апсурдно то што се данас одлази из Пиве, али и из Бачког Дорброт Поља.

-У Пиви је све мање житеља, као и у Бачком Добром Пољу гдје је, чини ми се, свака трећа кућа празна, а многе се урушавају. Стари су помрли, а млади одлазе у градове- казао је Драган Сава Бат Голубовић за „Ријеч Пиве“.

ОЈ ДРАГАНЕ КОНОБАРЕ У ЦЕПУ ТИ ЗВЕЧЕ ПАРЕ

Запамтио је добро Бат вријеме када су и Пива и Бачко Добро Поље имали много омладине и када су се организовале игранке и вашари. У пивска села су на вашаре и игранке долазили и из Дробњака, Голије, Босне...

Био је омиљен посјетилац тих догађаја, а запамтио је и да су га млади дочекивали пјесмом: „Ој Драгане конобаре у цепу ти звече паре“.

НАНИЗАНЕ НЕПРАВДЕ

Плакали су и они који иду и они који остају

Завршио се рат. Опустила села. Смањено се број стоке. Куће и штале попаљене. Није остала ни колиба, све спржено. Голе ледине. Народ се организује, помажу једни другима. Организују се мобе за догоњење јапије из Сушице. Људи из села, који су знали да мајсторишу, сасијецају грађу и зидају, помажу прављење кућа и штала. Остали су им помагали у другим пословима које су знали да раде. Није се гледало хоће ли неко дуже, или краће код неког радити. Тешко им је било, нијесу имали алата, погорели и опљачкани. Није ништа није остало.

Кренула колонизација. Пописане партијске породице и оне из којих су погинули борци. То им је требало бити награда за припадност. У моменту одласка ни сами нијесу знали како се осјећају, да ли су на добити или су кажњени. Земљу остављају никоме, можда држави. Кућа нијесу ни имали. Оно мало стоке што је сачувано у току рата покушавају да продају. Мјештани их уцјењују, или можда, ни сами нијесу имали новца, па је тако изгледало.

Натоварили, ко је имао кљусе, вреће и нешто што је извађено из закопа. Прикачен по неки кото или шерпа по врх врећа. Намјештаја и онако нијесу имали. Напуштају рођење огњиште и поздрављају се са родбином и пријатељима. Сви плачу, и они који иду, и они што остају. Не зна се ко више рида и јеца. Било је и нарицања. Колона одабраних колониста кренула према Превији и Лакту. Прате их сви из села. Дио села одлази у непознато, у обећану земљу. Тамо гдје пшеница и кукуруз рађају. Тамо гдје се не мора ни орати, а роди. Тамо гдје се ливаде и њиве не тријебе од камења. Како ће кад га нема. Неће им камен требати да потурају под точкове од запрега. Равница, немају куд точкови. Гдје станеш, ту остану.

Пише: Радомир Бајо ЈОЈИЋ

Причали су им, ако случајно заспеш на њиви или ливади, кад се пробудиш, не можеш да се оријентиреш на коју страну да кренеш. На сваку страну крај свијета. Уједначило у сваком правцу. Чекаш да неко наиђе да га питаш на коју страну да пођеш, а пролазника нема. Нијеси сигуран ни када треба да кренеш да би стигао на вријеме кући. Све неки други односи и простори. Не можеш да кажеш одавде донде. Нема до чега, сем да идеш до краја, а краја равници нема. Колонисти, како их одмах прозваше, иду, али се стално окрећу према селу и људима који их прате. Примају жељу. Ко зна кад ће се поново видјети.

Један број колониста је оставио дио стоке и понешто од покућства код својих рођака, за сваки случај, ако им се не свиди и ако не буду могли поднијети климу и пити војвођанску воду, да се имају ће вратити.

Вријеме за поздрављање. Не зна се ко више плаче. Сви се зарозали. Мушкарци се праве мало храбрији. Да би потисли емоције и душевно стање, гласније говоре и тако стишавају своја осјећања. Грљења, љубљења у

влажне образе и стисци руку, овлажењих од узбуђења. Као да је неко радовање, а не туга при расанку. Необично за горштаке, али то је јаче од њих. Све ове године провели су заједно; у добру и злу. Рађања и умирања заједно су преживљавали. Ратови су им били заједничка мора. Послије свега, морају да се растају. Једни остају у селу, погорелом и уништеном, без стоке и намирница. Други одлазе у непознато. Обећавају им брда и долине. Неко вјерује обећањима, док други врте главом. Сви иду, мисле, неће бити горе него што је тренутно овдје у селу. Свеједно, свима жао што се растају.

Враћају се старији пратиоци уз коментаре кога им је најжалије, и како им имања остадоше пуста. Млађи прате колонисте све до Брезана, одакле ће их камионима возити до Никшића и утоварити у воз. Специјални возови су ишли за Војводину, преко Билеће и Мостара. Тог дана село напустише тридесет и двије породице са преко двеста четрдесет становника. Преполови се село.

Држава им је свима обећала да ће за своја имања добити куће и земљу. Како се коме заломе, а зависи и од броја чланова породице. Може да се деси да их у кући сачека и намјештај ако буду имали среће да је нека њемачка породица одселила баш пред њихов долазак, а да се није неко нашао да то укради и пренесе у своју кућу. Године су пролазиле, а колонисти нијесу могли да запамте докле је њихово, ће је међа. Често су звали ону комисију која им је додјелила земљу, да им поново кажу докле је њихово. Ни они се нијесу најбоље сналазили.

Не прође много времена, опет им власт одузе земљу, односно примора их и уписао их у задруге. Оставише им по једно јутро за окутњицу, остало све у задругу, уз обавезу и да раде

у задрузи. Своје и онако неће имати шта да раде. Од стоке, ако су имали, могли су оставити само по једну краву, остало све у задругу. У задрузи се преораше све међе. Тек сад нико није могао да погоди које је његово. Није имало сврхе ни погађати.

У селу од седамнаест чланова партије остадоше два да докрајче започето, ратне изборе и процјену ратне штете, као и организацију власти. Одмах су по препорукама чланова који су отишли, јер су они били важни, примили нове чланове партије, из оних кућа које су се освједочиле партизанској и партијској припадности. Самим тим су обезбиједили доношење свих директива и одлука, које су слиједиле из срезова и са вишег мјеста. У селу се више нико није ни бунио. Како ће се и бунити, кад један од осталих чланова партије исприча, како су они убили неколико богатих, да би уплашили остале да добровољно дају храну и све друго што је било потребно војсци и власти.

Упоредо са одласком колониста у обећану земљу, организоваше комисију за процјену ратне штете. Сви пријављују да су имали свега и свачега, а није поједине пашче имало за што ухватити. Те имали накит, но-

вац, покућство, храну. Све им признај и прерачунај, оно нема ништа. Дође комисија до Мија. Он пријављује редом зграде и остало. Израчунаше преко три и по милиона динара. Неће комисија да прихвати. Буне се неки. Како то Мија за двадесет и пет година трговања заради толики новац, а појединци ни на сто хиљада да изађу, а цио живот раде. Замисли да је Мија толико зарадио и још му сва дјеца претекла. Три сина уписала велике школе. Ми није ништа немамо а још нам изгинуше. Већина из комисије надгласа и сложише се да је Мија реално пријавио ратну штету и издадоше му потврду на три милиона шестсто деведесет хиљада и седамдесет динара. Печат и потпис из среза В. Крстајић. Највише се бунио за оваку процјену председник комисије. Он је био члан партије, међу малобројним који су остали у селу последије колонизације. Последије неког времена, када је организована друга тура колониста, и он је отишао.

Попис је обављан у штали једног од колониста. Урађена једна собица уз приградак ће су овце спраћане. Ту им је била канцеларија. Мирише овчја балега, помијешана са зачађелом сламом и непровјетреном просторијом

на којој је био један омањи прозор, који се није могао отворити. Закован. На прозору затегнута овчја лондра од иструганог стомака, са понеком лојном пречицом, па онако сасушена, изгледа као да је стакло ишарано од великог мраза. Кад дуне мало јачи вјетар, она лондра почне да се нади-ма, час на једну, час на другу страну. У соби се осјећа дуван, шкија, као да није био добро сув, мирише на влагу и буђ. Дим потаванио по сред просторије, па кад неко устане као да му је глава у облацима, преполови човјека. Дјелује мало сабласно, али пошто је у селу рат уједначио, сељаци то много и не примјећују.

Чим су отишли колонисти, на Трсту стиже помоћ од УНР-е, највише робе. Било је и хране, труманова јаја, млијеко у праху, те неке конзерве. Диобу врши члан партије. Прво се подмире породице погинулих бораца, па онда чланови партије и партизанске породице, а тек на крају и осталима се устури понешто ако остане. Последије сваке подјеле конференције на којима се доста њих жали о неправедној подјели. Кад стигне нова помоћ, умјесто да исправе грешке, они дијеле по истим списковима које је сачинио један човјек. Жалбе не престају.

Влада немаштина, па шта им год даш, добро дође.

Наиђе сушна 1946. година. Ни зрна јечма скоро да није родило. Џабе орали и гнојили. Оно добро нагнојено, најгоре родило. Одмах на почетку пожуће и осуши се. Те године није било вршаја у селу. Све су могли рукама стрљати. Опет се власт окрену према онијем мало богатјем, којима се у кућама затекло прошлогодишњег жита. Претрес и претурачине кућа и по њиховој процјени одузимање вишка жита. Наводно, требало је то дати онијем што нијесу имали. Никад се поуздано није знало ко је колико добио. Учесташе и шумски пожари. Запалише се и клеке у планини. Цио народ под обавезом да гаси. Седам дана су пожари уништавали шуму. Да не би кише један дан, све би плануло.

Не прође ни година дана, дио колониста врати се у село. Изговор је била клима на коју нијесу навикли, и вода. Нијесу могли да поднесу. До-нијеше гвоздене кревете са дрвеним табљама, те неке лампе. Први пут тада у село стигаше порцеланске ноше и пључе са поклопцем. Дочекаше их у селу сви радосни и весели. Село се мало поврати бројчано и задимише јатаре и кућерци из свих долина. Сијела не престају.

Без нове невоље не да се народу. Највише резолуцију Информбироа. Срећом, у селу су умјели да ћуте, муке и ратови већ су их научили. Језик за зубе, ако мислиш добро да прођеш. Тако и би. Само је један официр био једно вријеме на Голом отоку. Он је негдје био у војсци у Нишу. Остали су праћени, прислушкивани и врло често стављани на провјеру. На једној моби у Сушици, дошли да помогну некоме да усијече љуску за кров, па пошто је сваки од мобеника носио своју ужину, кад су сјели да једу, Јоја извади комад сланине замотан у новину. Сланина умастила ону новину, а баш се потренило да је до сланине била Стаљинова слика. Јоја заучиње:

- Е мој јадни, Стаљине, како си умастио брке!

Настави Јоја да сијече сланину и дијели свима по парче. Једоше, и на крају попише по добар душак сњежанице, па се поново прихватише посла. Наизглед на то нико није ни обраћао пажњу, кад сјутри дан, чим су

се вратили кући, дође позив Јоји из Комитета да се одмах јави. Оде Јоја, а они га питају што је он жалио Стаљина за умашћене бркове.

- Ма богами га нијесам ни жалио, но сам се спрдо на његов рачун. Чуј до јуче му пјевали пјесме и клицали пароле, а данас му мастимо бркове и њиме бришемо ..., нашта човјек спане. Мора да је то он и заслужио – снађе се Јоја.

Јоја се без казне врати кући. Изгуби дан, али ко те пита.

Таман негдје упоредо са резолуцијом крену оснивање сељачких радних задруга. Чини се да је то већа мука и од рата и од резолуције. Све се зна. Ништа не можеш сакрити. Земљу колониста одмах сву уписаше у задругу. Сељаке наговарају да је то најбоље за њих. Први се уписаше они што нијесу ништа имали. Почеше да пјевају и проклињу оне који су се још опирали. Уписаше се и сви чланови партије и кандидати. Оста на муци она мањина која је жељела да живи од свога рада.

За почетак задругари су храну носили из својих кућа. Кад сједну да доручкују или ручају, све се помијеша, па навале да једу, а одма иза тога пјесма. Кад би полазили да раде, или се враћају с рада, највише су пјевали изнад кућа, оних што се још нијесу уписали у задругу. Тако су их подсећали на њихову обавезу да им се и они придруже, а још их и провоцирају. Од тада постоје многе приче. Као она кад је Вићен гонио мармеладу из Плужина на коњу. Мармелада упакована у такозвани масни папир, све по десет кила. Сељаци, док су гонили мармеладу, нијесу могли да издрже, него ножем осјеку по обилат комад мармеладе па с љебом једу. Умама их слатко, па понекад и претјерају. Крај пута куда су гонили није било извора и воде, па те муке од жеђи. Тако би и са Вићеном, гони пуна коња мармеладе и поио добра два комада без љеба, па кад је кренуо уз Пирни до, да цркне од жеђи. Упрего пут. Припрло, кривина до кривине. Осушила жеђ грло, не може Вићен да проговори. Угријало сунце, па да се не би мармелада истопила, Вићен ставио, нов новцат, кровцац, преко товара. Прије неког времена падала киша, било је све раскваше-

но, па како су кириције пролазиле са коњима, копита су остављала траг на путу, на мјестима гдје је било иловаче. Други дан огрије сунце и све исуши и скори оне чаше од копита, понекад дубоке и до педо дубине. Кад је иза тога поново пала киша напунила она копита, која због иловаче држе и чувају напуњену воду, као у чаши. Од дужег стајања вода се избистрила. Примиијети Вићен воду на путу, па клекну и поче испијати једно, по једно, копито. Мармелада учињела своје, расушио се Вићен. Никако да се напије. Попи седам осам копита, па сједе да се одмори. Коњи одмакоше с товарима. Још једном се накани и попи воду још из двије копите, обриса уста и крену за коњима. Кад је изашао у село, одмах је навалио да пије воде и исприча, како би црко од жеђи да случајно није наишао на путу на начекану воду од кише, у трагу коњских копита и да га је то спасило. Друга прича везана за мармеладу је када је један задругар убјеђивао Стевана да уђе у задругу и говорио му како је у задрузи добро.

- Сви заједно радимо, па то што задругари радимо на крају године ћемо подијелити, према трудоданима. Пјевајући идемо на рад и пјевајући се враћамо. Ма и не осјетиш умор. Једемо заједно оно што донесемо. Доћерали нам мармеладе, па једемо колико ко може.

- Богами сам примијетио да сте умазани мармеладом, па се око вас мотају ројеви муа, не можете да се одбраните. Опасно је да вам муе бркове не однесу, купећи мармеладу. Само ви једите и сладите се. Добар је мени сир и скоруп. Немојте ви мене жалити, а ви пјевајте колико вас грло служи. Сем што ме пробудите, мени друго ништа не смета.

Последије тога Стевана више нијесу наговарали да уђе у задругу. Не прође много времена расформираше се задруге. За диобу остало много мање, него кад су формирали задругу. Људи задовољни, врати им се земља, њима је то главно. Број стоке ће полако увећавати и од њих самих ће зависити даљи рад на свом имању. Дојадиле им бригадири, хватити и премјеравања урађеног, како би им дали трудодане, а на крају године брзар скорупа и кесу сира прља.

Село Пишче

СТАНОВНИШТВО ПИВЕ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ ХХ ВИЈЕКА

Процес распада породичних задруга био је бржи у Жупи него на Планини

Становништво представља окосницу географског комплекса и исказује се као један од основних индикатора социо-економске динамике. Стога се познавању проблематике становништва у савременој географској науци поклања велика пажња. Наравно, и у поступку проучавања географских регија које имају специфична демографска својства, становништво има запажено мјесто. Та својства могу бити: мала релативна насељеност, процеси исељавања, нагли пад, стагнација, висок или низак природни прираштај становништва и сл. Наведене појаве, дакле, могу бити узрок економском стању краја, и као такве могу имати за последицу слабљење економске активности. Како се све то, најзад, исказује на примјеру Пиве показате бар у неколико анализа сљедећих питања:

1. Просторна својства Пиве
2. Становништво Пиве од 1901. до 1941. године, и
3. Становништво Пиве од 1941. до 1950. године

1. ПРОСТОРНА СВОЈСТВА ПИВЕ

Географска цјелина, која је предмет овог рада, лежи у сјеверозападном дијелу Републике Црне Горе, између 420 8' 31" и 430 32' сјеверне географске ширине, те 180 39' и 200 21' источне географске дужине. Линеарно растојање између најистуренијих тачака: Јаворак-Шћепан поље је 122, а растојање на правцу Рав-

Проф. др Мирослав Додеровић

но - Мала Црна Гора 52 километра. Ријеч је, у ствари, о оном дијелу црногорске територије који је смјештен између Пиве, Таре и Комарнице с једне, и Дурмитора (2.522м), Маглића (2.368м), Волујака (2.294м), Лебршника (1.859м), Голије (1.954м) и Војника (1.997м), с друге стране. У тим границама Пива по најновијем катастарском премјеру има површину 858 км². Напоменимо да су Пиви припадала и села Крушево, Улобић и Вучево, која су послје другог свјетског рата прикључена Босни и Херцеговини, као и село Мала Црна Гора које је прикључено општини Жабљак. На наведеној површини се налазе тридесет три катастарске јединице што ће рећи да је у питању једна од већих територијалних цјелина у Црној Гори.

Та цјелина је ограничена претежно државном и општинском границом,

а само дјелимично граница је заснована на комплексним критеријумима. Једну од карактеристика рељефа чине запажене висинске разлике између дубоких рјечних кањона с једне, и високих планинских врхова, којима је Пива ограничена, с друге стране. Док најнижи дио Пиве, на Шћепан-пољу, има надморску висину од 433 м, дотле се највиши гранични врх Дурмитора уздиже, до 2.520 м висине, па тако висинска разлика износи око 2.000 м (тачније 2.087 м).

Просјечна висинска разлика између најнижих и највиших цјелина регије, износи око 1.200 м, што је приближно висини (1.400 м) релативно слабо насељене Пивске површи. У питању је, дакле, регија доста сложене морфолошке структуре са доминантним и добро испитаним крашким рељефом.

Такав рељеф, у ствари, наглашава разлику између Жупе Пиве и Планине Пиве - при чему је Жупа добро издвојена кањонима Пиве и Комарнице, а Пивска Планина је добрим дијелом интегрисана у комплекс Дурмитора. Уз то, Жупа Пива се простире од Војника, уз кањоне Комарнице и Пиве, све до границе на ријеци Пиве, између Горњег и Доњег Крушева.

На том потезу дужина јој је у правој линији (од Шишмана до Таре код Узлупа) око 45км, а највећа ширина (од Ковиоца до ријеке Пиве код Валовице) око 18,5 км. Жупа је, како по дужини и ширини, тако и по површини, већа од Планине Пиве. Планина Пива, по укупним морфолошким особина-

ма личи углавном на карстификовану површ формирану у западном дијелу Дурмитора између кањонских долина Комарнице и Пиве с једне, и Сушице, с друге стране. Са источне стране ограничена је високим врховима Дурмитора (Штуоц, Боботов кук и Пруташ), који се, даље, преко Пријеспе, Бобана и Студене спуштају према долини Комарнице. Тачније, ка овој долини и долини ријеке Пиве, експониран је највећи дио простора Пиве.

Тамо су настала прва насеља, тамо су услови за живот и рад домицилних становника најповољнији. Касније долази до извјесног помјерања становништва ка вишим морфолошким нивоима регије.

Према томе, окосницу развоја Пиве представљају кањони ријека Пиве и Комарнице, којим је управљен главни саобраћајни правац према сјеверу ка средњим и јужним дјеловима црногорске територије. Од њега, на појединим мјестима (Плужине, Трса, Горањско и др.) одвајају локални и регионални путеви који су данас би-

тан чинилац развоја пољопривреде, насеља и размјештаја становништва на Планини Пиви и Жупи Пиви.

2. СТАНОВНИШТВО ПИВЕ ОД 1901. ДО 1941. ГОДИНЕ

Ослањајући се на разне забиљешке и путописне податке за раније раздобље и на статистичке податке Црне Горе, предратне и данашње Југославије, добија се нешто потпунија слика кретања становништва Пиве у разматраном периоду. Пораст по појединим селима био је доста разнолик, што проистиче не само из природног развоја, већ и из различитог обима расељавања, па је у неким селима број становника у 1931. био мањи него, на примјер, у 1921. године.

Да би се, међутим, стекла потпунија представа о броју домаћинства на сагледаваном простору треба погледати и колико је, рецимо, било домаћинства и како се њихов број повећавао због распада великих породичних задруга. Ево тог стања у

Пиви, у 1901. и 1911. години:

ТЕРИТОРИЈА	1901. год.	1911. год.
ЖУПА ПИВА	694	790
ПЛАНИНА ПИВА	696	651
УКУПНО	1390	1441

Из овог прегледа види се, дакле, да је Пива 1901. имала само 1390, а 1911. године 1441 домаћинство. То што је у границама ове административне цјелине повећан број домаћинства од 1901. до 1911. год. не значи и ваљанији економски напредак, већ неповољније изражен однос између укупног броја становника и обрадивих површина.

Уосталом то се види из још неких података које смо израчунали, а одnose се, такође, на број домаћинства. Ради се, у ствари, о подацима који нам казују да је Жупа Пива 1911. имала 790, а 1901. године 694 домаћинства, што значи да је процес распада породичних задруга био бржи него на Планини Пиви.

(Наставиће се)

Вашар на Трси 1968. године

ПОРАЖАВАЈУЋИ РЕЗУЛТАТИ ПОПИСА

Демографски колапс на сјеверу Црне Горе

Резултати студије Уједињених нација „World Population Prospects 2024“ показују да ће Црна Гора 2100. године имати 328 хиљада становника.

Раније пројекције World Population Review указивале су да ће Црна Гора 2050. године имати за око 100 хиљада становника мање него што има данас. То значи да ће у Црној Гори 2050 године живјети око 533 хиљаде становника. Ако се узме у обзир да су поменута анализа и текст у Ревизи рађени на пројекцији становништва од 638 хиљада становника, подаци ће бити још поразнији ако се узму стварни резултати два посљедња Пописа становништва (2011 и 2023. године). Резултати Пописа становништва у Црној Гори који је обављен у децембру 2023. године показали су да у Црној Гори живи укупно 623.633 становника, што је више за 3.604 становника него на предходном Попису 2011. године, када је у Црној Гори живјело укупно 620.029 становника. Запажа се да су оба посљедња Пописа далеко од бројке пројектованог становништва који је кориштен у World Population Review. Брига је тим већа ако се има у виду да је по посљедњем Попису (2023) у наведеном укупном скору готово 50 хиљада страних држављана.

На основу стварних резултата демографских токова и будућих пројекција запажа се да Црна Гора доживљава континуирано опадање становништва које се смјењује са стагнирајућим растом и мултипликовано утиче на њега. А када је то тако, онда прави демографски колапс очекује подручја као што је сјевер Црне Горе, у којима има све мање становника.

Поред многобројних анкета, истраживања и пројекција које се спроводе зарад утврђивања демо-

Пише: др Срђа ВУКАДИНОВИЋ

графских токова у једном друштву, најпоузданији подаци у значајном постотку добијају се преко пописа становништва. Попис становништва је, осим тога што је један статистички чин, и дубоко културолошки чин. Будући да је то општи истовремени начин и процес прикупљања најважнијих података о становништву, односно један демографски, економски, образовни и привредни субимат развојних капацитета једне земље, он је и дубоко ишчекујући чин. Са нестрпљењем ишчекивани резултати о постигнућу у једном периоду, обично десетогодишњем, помажу у рјешавању нагомиланих економских, социјалних, културолошких и других проблема. Због тога је то и посебно развојно и стратешко питање. Осим тога, истраживачи социо-демографских статуса у друштву ишчекују неке нове резултате како би освјежили са новим показатељи-

ма своје спознајне и истраживачке радње у том дијелу.

Статистичко утврђивање демографских, економских, социјалних и других статуса је потребно како би се на основу тако добијене емпирије и неких нових спознаја, којих несумњиво има у десетогодишњем развоју, могле осмислити политике и стратегије развоја од најнижег локалног па до највишег државног нивоа. Свако друго интерпретирање статистичких и пописних показатеља, а што би се везало за овај дубоко културолошки и развојни процес, инспирисано је различитим политичким мотивима, а и неким другим наканама.

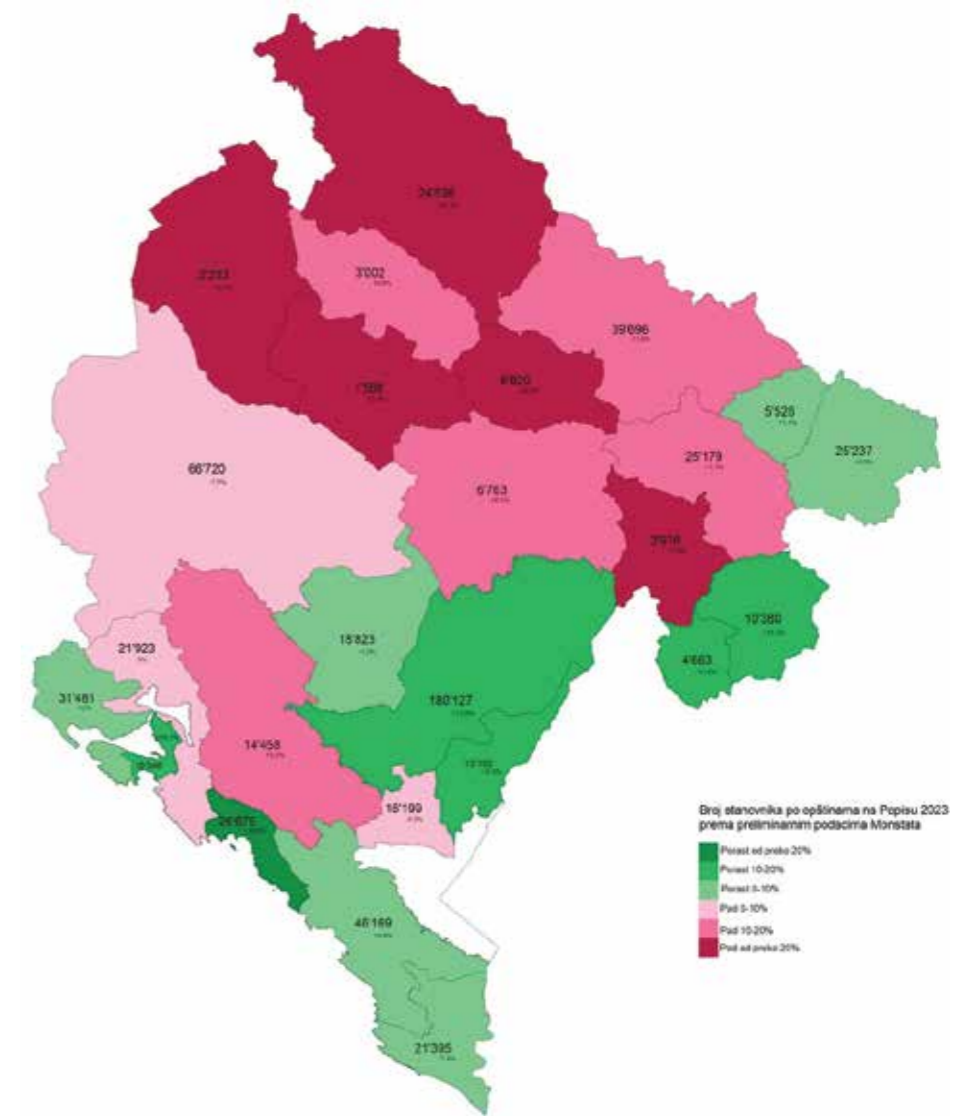
По свој прилици дешавања у Црној Гори око пописа становништва која су почела још 2020. године, када је по методологији и динамици ЕУРОСТАТА требало да почну завршне припреме да се исти обави имао је такав карактер. Овај процес у црногорском ареалу имао је, управо, више такве намјере, него накане стварног сагледавања развојних могућности и потенцијала црногорског друштва.

Одлагања пописа из године у годину се показивала, на једној страни, незрелост политичких елита у Црној Гори да организују и спроведу један озбиљан процес као што је попис, а на другој, намјере политичких манипулисања са одређеним подацима идентитетског карактерта, који не би требало да су толико битни за будуће пројекције и стратегије. Чак је до одлагања дошло и у новембру-децембру 2023. године. По првој намјери и одлуци Владе ЦГ попис је требало да буде спроведен од 01. до 15. новембра 2023. године. Али, првог новембра поменуте године дошло је до смјене четрдесет и треће Владе ЦГ, која је

донијела такву одлуку о попису, са назначеном динамиком. Нова четрдесет и четврта Влада ЦГ је уважила примједбе одређених политичких субјеката у смислу контроле добијених резултата и донијела одлуку да се попис обави од 1-15. децембра 2023. године, са могућношћу толеранције за његово продужење, и да исти траје до краја децембра 2023. године. Тај продужни рок за завршетак Пописа, до краја децембра 2023. године, је утврђен и због црногорских држављана који живе у дијаспори, како би им се, управо, за дане наступајућих благданских и новогодишњих празника у томе периоду, када обично долазе кући, омогућило да и они буду пописани. И тако је и било. Датум одржавања пописа био је од 3. до 18. децембра, односно до 30. децембра 2023. године. Тешко да је наведена, без ваљаног разлога сложена и компликована, процедура утврђивања датума пописа становништва имала било која земља у свијету!?

Будући да се попис становништва, по међународним стандардима, обавља сваке десете године, исти је требао да буде у Црној Гори 2021. године. Одређене пандемијске тешкоће у тој години, али много више политичко национална трвења су, прво попис одложила за 2022. годину, а пошто ни тај датум није испоштован попис је коначно спроведен од 03- 30. децембра 2023. године. Готово годину дана се чекало на обраду добијених показатеља пописа, а чији су резултати, коначно, званично објављени 15. октобра 2024. године.

Иако је прикупљање података било неопходно, ипак су са оваквом климом створени доста неповољни услови за одржавање Пописа. Поготово је неповољан био политички амбијент за његово одржавање, јер је коришћена терминологија као на примјер „да је ово први слободни попис“, која је била много ближа политичким и предизборним кам-

пањама него предпописном ареалу црногорског друштва.

Када су и званично објављени, 15. октобра 2024. године, добијени резултати су били, прије свега, поразни по укупну демографску структуру Црне Горе, а самим тим и по све статусе који би проистекли из тога. Очито да су заговорници националног пребројавања и надметања у бројкама заборавили на интересе црногорског друштва као целине.

Резултати Пописа који је обављен у децембру 2023. године су показали да у Црној Гори живи укупно

623.633 становника, што је више за 3.604 становника (0,42%), него на предходном Попису 2011. године (620.029)

Када се направе озбиљније логичке и демографске анализе показује се да констатација да се становништво у Црној Гори у односу на предходни пописни период повећало за 0,42% није тачна. То из разлога што је пописано и недомицилно становништво, као и оно које нема црногорско држављанство.

(У сљедећем броју: становништво Плујина најстарије у Црној Гори)

СПЕЦИЈАЛНИ ДОДАТАК ПОДРЖАЛО МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ И МЕДИЈА.

*Прије 50 година одржана је свечаност
поводом пресељења из старих у нове Плужине
Фото: Приватна архива*

e-mail: rijec.pive@gmail.com